

STORTINGET

Rett til å stemme

Stemmerett for alle i 100 år

Samtidig med innføring av allmenn stemmerett for menn i 1898, ble det tatt inn en bestemmelse i Grunnloven som fratok fattigunderstøttede retten til å stemme. Det kan argumenteres for at stemmeretten først ble allmenn da bestemmelsen ble fjernet i 1919.

Da kvinner fikk stemmerett på lik linje med menn i 1913, økte antallet stemmeberettigede som ble rammet av suspensjonen. Suspensjon av stemmeretten til fattige ble et uttrykk for sosial urettferdighet.

I 1919 ble retten til å stemme en menneskerett. Fra da av handlet det om å gi alle mennesker rett til demokratisk deltagelse, uavhengig av sosiale og økonomiske rammer. I dag, hundre år etter, handler det om å få alle til å bruke stemmeretten og delta i demokratiske prosesser.

I 2019 feirer vi stemmerett for alle i 100 år.

www.stortinget.no/stemmerett2019

Rett til å stemme

STEMMERETT FOR ALLE I 100 ÅR

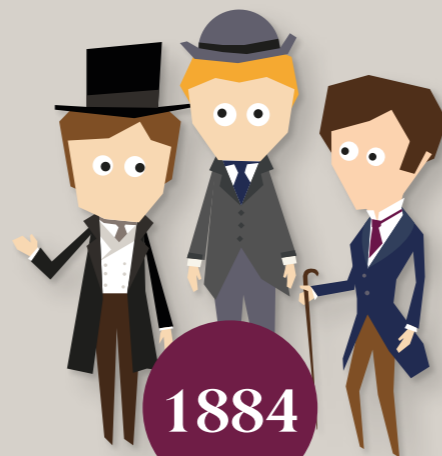

1814

Innbyggere i Finnmark som ikke eide jord, men likevel betalte skatt til staten, får stemmerett.

Menn over 25 år med eiendom eller formue får stemmerett

Riksforsamlingen på Eidsvoll ga stemmerett til embetsmenn, kjøpmenn og gårdbrukere.

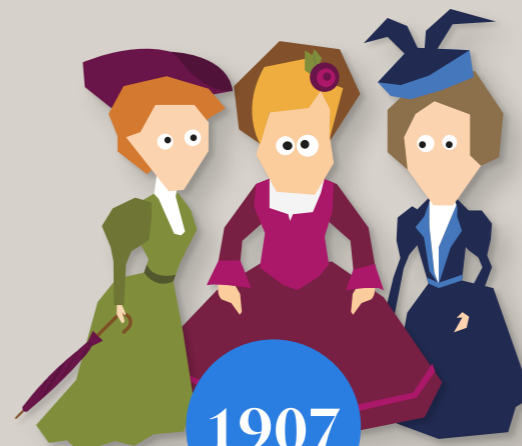

1884

Kravet om skatt og inntekt blir fjernet, men samtidig innføres en bestemmelse om at man ikke får stemme dersom man har fått fattighjelp.

Utvidet stemmerett for menn

Menn som har inntekt over et visst nivå og betaler skatt til staten kan nå delta i valg.

1907

Etter flere tiår med kamp får kvinner stemmerett på lik linje med menn.

De første kvinnene får stemmerett

Kvinner som har inntekt over et visst nivå og betaler skatt til staten kan nå delta i stortingsvalg.

1919

Fattige fratas ikke lenger stemmeretten

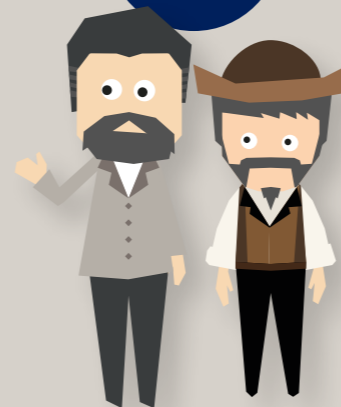
Kvinner og menn som mottar fattighjelp får stemmerett på lik linje med andre borgere.

1821

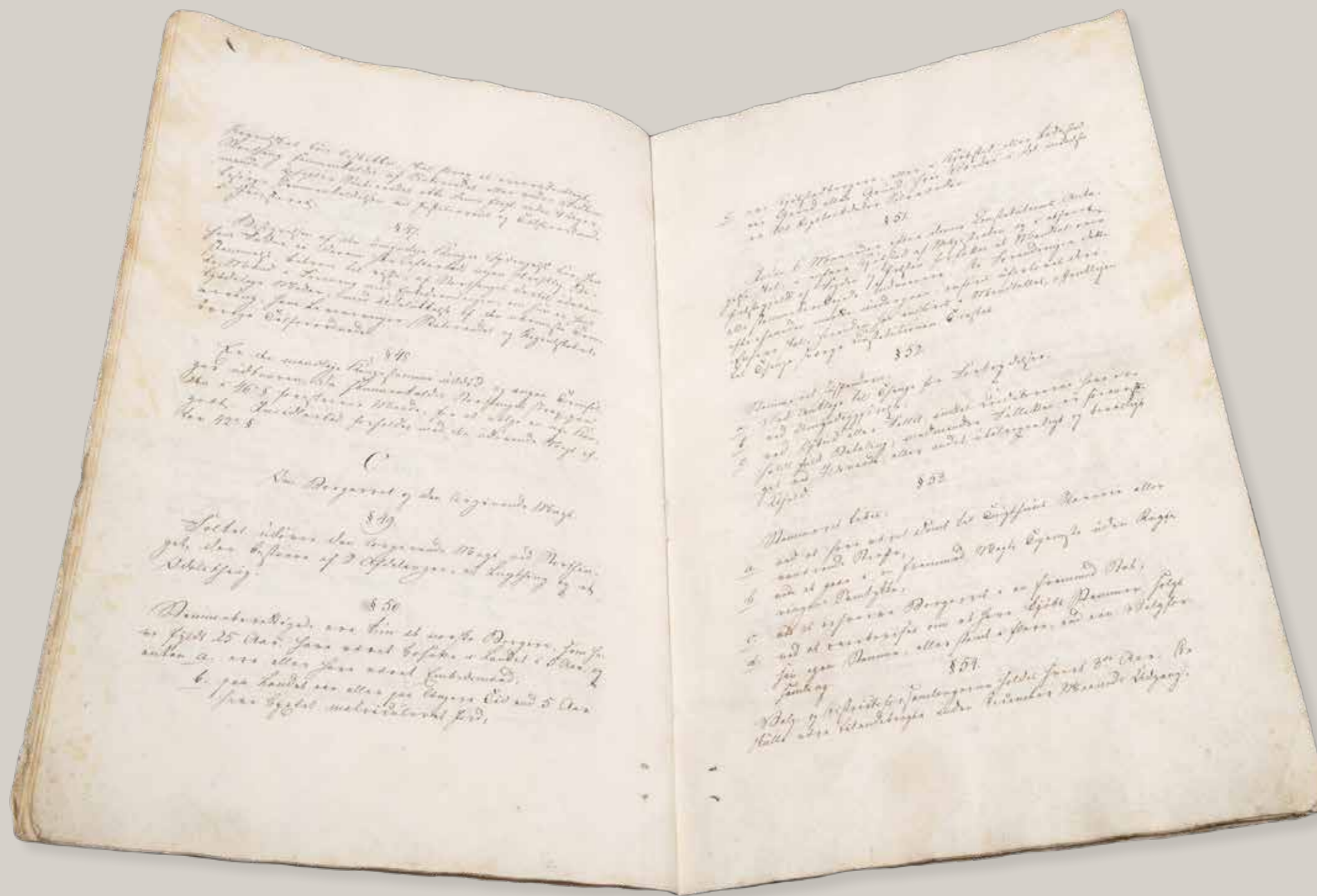
Årstallene viser til endringer i Grunnloven om stemmerett

1898

1913

1814

Grunnloven av 1814 ga stemmerett til menn over 25 år som hadde vært bosatt i landet i fem år. Retten gjaldt alle embetsmenn, for eksempel dommere, prester, universitetsprofessorer og offiserer. Den gjaldt også for kjøpmenn og de som eide eiendom av en viss verdi i byene. På landsbygda var stemmeretten forbeholdt bønder som eide eller leide matrikulert, dvs. skatteberegnet, jord. Omkring førti prosent av den voksne, mannlige befolkningen fikk stemmerett i 1814. Det ble regnet som en selvfølge at stemmeretten ikke gjaldt kvinner.

1821

Grunnloven av 1814 ekskluderte mange innbyggere i Finnmark fra stemmeretten. Jorden var ikke matrikulert som i resten av Norge, og det fantes svært få gårdbrukere. Mange betalte likevel skatt til staten, en rettighetsskatt som tilsvarte skatten som gårdbrukere i resten av Norge betalte. I 1821 vedtok Stortinget at de såkalte rettighetsmennene skulle ha stemmerett. Blant disse var mange samer og kvener. Dette var den første endringen som ble gjort i Grunnloven etter 1814.

Samisk familie, Finnmark, ca. 1905.

Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum

1884

Fra midten av 1800-tallet kom det stadig oftere forslag om utvidelse av stemmeretten, særlig fra den voksende arbeiderklassen. For eksempel var alminnelig stemmerett for menn blant de fremste kravene til Marcus Thrane og hans tilhengere i de første arbeiderforeningene i 1850. I 1884 ble Grunnloven endret, og stemmeretten ble utvidet til også å gjelde alle menn som hadde en inntekt av en viss størrelse som de betalte skatt av. Særlig i byene førte denne grunnlovsendringen til en markant økning i antall stemmeberettigede menn.

Fiskebryggen i Bergen, ca. 1890–1910. Foto: Severin Worm-Petersen/Norsk Teknisk Museum

1898

I 1898 ble alminnelig stemmerett for menn over 25 år vedtatt. Samtidig vedtok Stortinget at personer som hadde mottatt støtte fra Fattigvesenet i løpet av det siste året før valget, skulle bli fratatt retten til å stemme. Suspensjon av stemmeretten var ikke noe nytt i 1898. Siden 1814 hadde Grunnloven inneholdt bestemmelser der man ble fratatt stemmeretten hvis man var tiltalt for enkelte forbrytelser, var umyndiggjort eller ble rammet av konkurs som ikke skyldtes beviselig uhell.

Arbeidere ved Strømmen bruk i Moelv, Hedmark, ca. 1898. Foto: Anno – Domkirkeoddens fotoarkiv

1907

Kvinnernes kamp for stemmerett hadde pågått siden 1880-årene, da kvinnene begynte å organisere seg. Det første gjennomslaget kom i 1901, da kvinner over 25 år med en viss formue og inntekt fikk stemmerett ved kommunale valg. I 1907 ble begrenset stemmerett for kvinner ved stortingsvalg innført etter de samme reglene om formue og inntekt. Selv om den nye bestemmelsen i Grunnloven bare gjaldt cirka halvparten av kvinner over 25 år, var det likevel et viktig gjennombrudd i kampen for kvinners stemmerett. Dette var første gang stemmerett for kvinner ble grunnlovfestet.

Stortingsvalget i 1909, antakelig Drammen. Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum

1913

I 1913 vedtok Stortinget enstemmig at kvinner skulle ha stemmerett på lik linje med menn. Dette markerte slutten på en langvarig mobilisering blant kvinnene, der tallrike forslag, opprop og underskrifter var blitt oversendt Stortinget. Etter innføringen av alminnelig stemmerett for kvinner ble bestemmelsen om suspensjon av fattigunderstøttedes stemmerett angrepet fra flere hold. Det viste seg snart at kvinner var overrepresentert blant dem som ble fratatt retten til å stemme.

Kvinner foran Stortinget, 1909. Foto: Mittet & Co/Riksarkivet

1919

I 1919 vedtok Stortinget å oppheve bestemmelsen i Grunnloven som hadde fratatt de fattigunderstøttede retten til å stemme. Da hadde man allerede forsøkt å lempe på bestemmelsen i 1908 og 1916 for å hindre at den rammet syke, uføre, arbeidsløse og gamle. I praksis førte dette til at loven ble stadig vanskeligere å håndheve.

I 1919 vedtok Stortinget enstemmig at stemmeretten skulle være for alle, uavhengig av kvinner og menns sosiale og økonomiske stilling.

Kø foran matutvalg i Oslo, 1913. Foto: Anders Beer Wilse/Oslo Museum

1920

I 1920 vedtok Stortinget for første gang å justere stemmerettsalderen. I første omgang ble den senket fra 25 år til 23 år. Siden ble den senket ytterligere til 21 år i 1946, til 20 år i 1967 og til 18 år i 1978.

I dag gjelder stemmeretten ved stortingsvalg for alle norske statsborgere som har fylt 18 år innen utgangen av valgåret. De må være, eller tidligere ha vært, folkeregisterført som bosatt i Norge.

Valgdagen 1921. Foto: Narve Skarpmoen/Nasjonalt bibliotek